

RECENZIO

Jó gyakorlatok, mentorprogramok hátrányos helyzetű és roma gyermekeknek Európában¹

Óhidy Andrea (szerk.) (2020): *Mentoring-Projekte für Roma-Kinder in Europa*. Pécs, Universität Pécs, Philosophische Fakultät, Institut für Erziehungswissenschaft, Lehrstuhl für Romologie und Bildungssoziologie – Pädagogische Hochschule Freiburg, Institut für Erziehungswissenschaft, 395 oldal

SEBESTYÉN KRISZTINA²

A hátrányos helyzetű, különböző kisebbségekhez, nemzetiségekhez tartozó csoportok oktatásáról, nevelési-oktatási intézményekben töltött éveiről, tanulmányairól már számos szakirodalom készült hazánkban és külföldön egyaránt. Ezekben megjelentek például a nevelési-oktatási intézménybe való bekerülés, beilleszkedés nehézségei (Hegedűs 2019), a rosszabb családi háttér és/vagy az oktatás nyelvétől eltérő nyelv miatti alacsonyabb tanulói teljesítmények (Beck – Klieme 2007, DESI-Konsortium 2008, Hegedűs 2020). Ezen írások sorába illeszkedik az Óhidy Andrea, a freiburgi Pädagogische Hochschule professzora által szerkesztett kötet is, amely négy német és hét angol nyelvű tanulmány által, három fejezetre tagoltan mutatja be a sintik³ és a romák helyzetét, valamint

egy-egy, számukra készült jó gyakorlatot, mentorprojektet Németországban, Horvátországban, Romániában, Moldovában, Magyarországon és Bulgáriában. A tanulmánykötet a Pécsi Tudományegyetem által kiadott Roma Studies – Cigány tanulmányok – Roma Studien könyvsorozatának 49. darabja.

¹ Óhidy Andrea (szerk.) (2020): *Mentoring-Projekte für Roma-Kinder in Europa*. Pécs, Universität Pécs, Philosophische Fakultät, Institut für Erziehungswissenschaft, Lehrstuhl für Romologie und Bildungssoziologie – Pädagogische Hochschule Freiburg, Institut für Erziehungswissenschaft, 395 oldal.

² Gál Ferenc Egyetem Pedagógiai Kar, e-mail: kriszti.se@gmail.com

³ A sintik egy, a középkor óta Németországban, valamint más közép- és nyugat-európai országokban élő romák leszármazottai által alkotott etnikai kisebbségi csoport (Greber 2023).

RECENZIO

Az első fejezetben három német nyelvű tanulmány ismerteti a mentorprogramok szükségességét Németországban. Aninna Piazo a baden-württembergi középiskolás történelem tankönyvekben kvalitatív tartalomelemzéssel azt vizsgálja, hogy a cigányellenesség, illetve rasszizmus megjelenik-e a tankönyvekben, mert véleménye szerint ezek tovább fokozhatják a társadalomban meglévő, szintekkel és romákkal kapcsolatos sztereotípiákat. Eredményei szerint a rasszizmus megjelenik a vizsgált tankönyvekben (például a szintek és a romák társadalomban elfoglalt helyével kapcsolatban), továbbá kevésbé érzékenyek a cigányellenességre, ezért úgy gondolja, hogy érdemes lenne a tankönyveket, illetve az oktatás során közvetített tartalmakat átgondolni.

Marie-Luise Loewe a rasszizmus megelőzését vizsgálja a „Schulen ohne Rassismus – Schule mit Courage”⁴ hálózat iskoláiban, amely a legnagyobb németországi iskolaszervezet, 3600 tagintézménnyel. Bár egyes tanárok szerint az alsó tagozatos diákok még fiatalok a rasszizmus megértéséhez, mégis ezekben az iskolákban már ebben a korban erősítik a tanulók öntudatosságát és önértékelését is, mert a szervezetben dolgozók szerint ilyen életkorú gyermekek saját maguk is átélhetik ezeket a jelenségeket. A tanulmányban megjelenik a szervezet kézikönyvének kvalitatív tartalomelemzése is, amelyből kiderül, hogy az iskolában végzett tevékenységek segítenek a diákoknak az esetlegesen feléjük irányuló rasszizmussal, valamint diszkriminációval való megküzdésben. A szerző véleménye szerint a rasszizmus az iskolákban a tanárok által, valamint a tanítás során jelenhet meg, ezért fontos lenne már a tanárképzésben megjeleníteni az elfogadással, toleranciával foglalkozó kurzusokat.

Pia Greber a cigányellenesség megelőzésének jelenlegi, németországi iskolákban megjelenő koncepcióit, majd egy saját, multidimenzionális modellt mutat be. A szerző szerint nagyon fontos az esély- és oktatási egyenlőség elérése a szintek és romák esetében, mert a tanulói teljesítményekkel kapcsolatos vizsgálatok szerint a családi háttérük negatívan befolyásolja a tanulmányi eredményességüket, viszont a jobb oktatási lehetőségek által magasabb végzettséget szerezhetnek, ami révén majd jobb társadalmi háttérrel tudnak teremteni saját maguknak.

A kötet második fejezetében négy angol nyelvű tanulmány kapott helyet, amelyekben Horvátország, Moldova, Magyarország és Románia példáján keresztül nyelhetnek betekintést az olvasók a romákat célzó mentorprogramok szükségességébe. Goran Lapat és Ivana Koren a pandémia ideje alatt a 2019-2020-as tanévben Horvátországban, Medimurje megyében a legnagyobb romák által lakott területen megvalósult távoktatás tapasztalatairól számolnak be. Az interjúk kutatásból kiderül, hogy nem ugyanolyan feltételekkel vettek részt az oktatásban a roma diákok a többségi tanulókhoz képest, mert rosszabb szociális és materiális körülmények között élnek, a horvátot – ami az oktatás nyelve – nem megfelelő szinten ismerték az otthoni tanuláshoz, továbbá a szüleik is iskolázatlanabbak, ami miatt nem tudtak, vagy nem

⁴ „Iskolák rasszizmus nélkül – Iskolák bátorsággal”

RECENZÍÓ

akartak segíteni gyermekeiknek az otthoni tanulásban. Nemcsak az online, hanem a televízión keresztül sugárzott tananyag sem volt annyira hatásos a roma tanulóknál a többségi társaikhoz képest. Horvátországban a roma gyermekek jobb oktatását lehetővé tevő programok hatékonyságát is visszavetette a pandémia, mindezek miatt a szerzők szerint a pedagógusokat szükséges lenne felkészíteni arra, hogy a jövőben hogyan kezeljék az ilyen helyzeteket.

Maria Diacon a Moldovában élő romákról írja, hogy ők a leghátrányosabb helyzetű kisebbség az országban, sokszor már születésüktől kezdődően, mert például nincsenek mindannyian anyakönyvezve. Egy oktatásra vonatkozó UNICEF felmérésből azt állapítja meg, hogy a roma gyermekeknek csak a fele iratkozik be (más csoportoknál 90%), és csak körülbelül 20%-uk jár iskolába (más csoportoknál 80-100%). A különböző interakciók az iskola és a roma szülők, a tanárok és a roma diákok között negatív, a roma és nem roma szülők, valamint a roma és nem tanulók között előítéletes. Mindezek alapján véleménye szerint a romák a moldáv társadalom legveszélyeztetettebb csoportja, akikre az ország vezetésének szükséges odafigyelnie.

Forray R. Katalin két magyarországi jogszabályt, az 1993. évi nemzetiiségi törvényt, valamint ennek a 2003-as módosítását vizsgálja a romákra/cigányokra vonatkozóan. Úgy gondolja, hogy az oktatáspolitikai iránymutatásai alapján az oktatásban érdemes lenne a kultúra és a nyelv megőrzése mellett a roma/cigány tanulók szociális helyzetét is figyelembe venni, mert így egy befogadóbb oktatási környezetben jobb tanulmányi eredményeket érhetnének el. A szerző szerint ez nemcsak a köznevelésben és -oktatásban, hanem a felsőoktatásban is fontos lenne, ezért is tartja lényegesnek az oktatásukat támogató intézmények működtetését.

Linnéa Voige a romániai romák szociális és oktatási helyzetét mutatja be Pierre Bourdieu a társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődéséről szóló elmélete alapján. A romák Romániában a legmarginalizáltabb társadalmi csoport, akik többségében még mindig szegregált osztályokban tanulnak, bár jelenleg inkább azért, mert 2007-ben bevezetésre került egy Romani nyelv és kultúra tanítását magában foglaló tanterv, amelyet általában romák által látogatott intézményekben alkalmaznak. A szerző szerint ez nem fogja megszüntetni a társadalmi egyenlőtlenségeket a romák és a többségi társadalom között.

A harmadik fejezetben három angol és egy német nyelvű tanulmányból ismerhetnek meg az olvasók néhány Bulgáriában, Németországban és Magyarországon működő köz- és felsőoktatásban tanuló romák számára kialakított mentorprogramot. Milene Ivova Ilieva először áttekinti a 2021–2030 között érvényes bulgár nemzeti stratégiát, valamint a 2022–2023-as nemzeti akciótervet, mert ezek adnak keretet a Bulgáriában működő roma mentorprojekteknek. Ezek mellett 18 mélyinterjú, megfigyelések és dokumentumok, stratégiák, programok elemzésének segítségével ismertet nem kormányzati szervezeti (NGO) gyakorlatokat, a romák oktatási, egészségügyi, illetve szociális helyzetét, valamint ezekre vonatkozó mentorprojekteket. Véleménye szerint az ilyen projektek hosszútávú befektetések a romák helyzetének

RECENZÍÓ

javításáért, amelyekben a romák nemcsak célcsoportot jelentenek, hanem tervezői és kivitelezői is lehetnek egy-egy projektnek. Bár ez utóbbi esetben figyelembe kell venni azt, hogy csak nagyon kevés sikeres roma él továbbra is úgynevezett gettókban, ami számukra együtt jár egy új (szub)kultúra elsajátításával, de emiatt már nem lesznek a régi közösségük (elfogadott) tagjai.

Catania Pieper, Brigitte Kottmann és Anna Reh az 1994 óta a Bielefeldi Egyetemen működő „Schule für alle”⁵ mentorprogramot és annak működését mutatja be három tanuló esettanulmányán keresztül. Ebben a mentorprogramban 2. és 3. osztályos tanulók és az ő tanításukra készülő pedagógushallgatók vesznek részt. A két fél-éves program során a tanulók számára az oktatásban való részvétel fontosságának megerősítése, a tanulók teljesítményének növelése a cél a közösen töltött idő által, például együtt tanulás, családlátogatás, közös szabadidős programok szervezése. A program nemcsak a tanulók, hanem a hallgatók számára is hasznos tapasztalatokkal bír a tanítási gyakorlatukat, valamint a későbbi munkájukat tekintve.

Horváth Gergely, Fehérvári Anikó, Felső Edit és Varga Aranka roma szakkollégiumban 2018-2022 között mentorált hallgatókkal (20 fő) készített, félig strukturált interjúk segítségével mutatja be a mentorok szerepét a mentorprogramban. A roma hallgatók száma alulreprezentált a magyar felsőoktatási intézményekben, ezért is fontos a tanulmányaikban támogatni őket. A mentorok nemcsak ebben és a szakmai életükben segítik a mentoráltjaikat, hanem a magánéletükben is támogató szerepük lehet. Az interjúk eredményei szerint a mentor-mentorált kapcsolatokban a pozitív tapasztalatok a mentoráltak számára többnyire érzelmekhez köthetők, a negatívak pedig inkább technikai, tanulmányi jellegűek.

Jenei Teréz és Kerülő Judit tanulmánya egy, a Nyíregyházi Egyetemen megvalósult mentorprogramot (Jó kezdet) mutat be. A projekt célja a tanító szakos hallgatók érzékenyítése a roma tanulók felé. Kutatásukban a programban egykor résztvevő 45 tanító szakos (22 végzős és 23 végzett) hallgató válaszainak elemzéséből kiderült, hogy pozitív változás következett be a program hatására a vizsgált (egykori) hallgatóknál a roma származású diákok felé. A válaszok alapján a szerzők úgy gondolják, hogy az ilyen típusú programok képesek lehetnek az attitűdformálásra, valamint a sztereotip gondolkodás megváltoztatására.

Összességében a tanulmánykötet szerzői több szempontból ismertetik a romák helyzetét, illetve az őket célzó mentorprogramokat, amelyek között – bár több európai országból származnak a tanulmányok – számos hasonlóság fedezhető fel. Az egyes országokban működő programok, jó gyakorlatok máshol is megvalósíthatók lehetnek, vagy kiindulási alapot jelenthetnek egy új program vagy projekt indításához. A kötetet azonban nemcsak azoknak ajánlom, akik romák oktatása iránt érdeklődnek, hanem más nemzetiségekkel, kisebbségekkel foglalkozók számára is, mert hasznos ötleteket, információkat nyújthat számukra is.

⁵ Iskolát mindenkinek.

RECENZÍÓ

Irodalom

- Beck, B. – Klieme, E. (szerk.) (2007): *Sprachliche Kompetenzen. Konzepte und Messung. DESI-Ergebnisse Band 1.* Weinheim, Beltz Pädagogik <https://doi.org/10.25656/01.3140>
- DESI-Konsortium (szerk.) (2008): *Unterricht und Kompetenzerwerb in Deutsch und Englisch. DESI-Ergebnisse Band 2.* Weinheim, Beltz Pädagogik <https://doi.org/10.25656/01.3149>
- Greber, P. (2023): Antiziganismusprävention im Unterricht in deutschen Schulen. In: Óhidy Andrea (szerk.): *Mentoring-Projekte für Roma-Kinder in Europa.* Pécs, Universität Pécs, Philosophische Fakultät, Institut für Erziehungswissenschaft, Lehrstuhl für Romologie und Bildungssoziologie – Pädagogische Hochschule Freiburg, Institut für Erziehungswissenschaft, 125–195.
https://btk.pte.hu/sites/btk.pte.hu/files/romologia_folyoirat/Mentoring-bookGS49%20bel%C3%ADv%20t%C3%B6rdelt%20javx_3.pdf (utolsó letöltés: 2024. 01. 05.)
- Hegedűs R. (2019): Hátrányos helyzetű gyermekek az óvodában. In: Pálfi S. (szerk.): *Kora gyermekkori nevelés, család és közösségek.* Debrecen, Didakt Kiadó, 59–75.
- Hegedűs R. (2020): *Kompetenciák – hátrányok – térségek. Avagy honnan s hogyan jutnak el a hátrányos helyzetűek a felsőoktatásba?* Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó